

آرمان مهدوی

نگاهی به روند

شکل گیری کتاب راهنمای نور ۲
جامع الاحادیث

۱۰
۹
۸
۷
۶
۵
۴
۳
۲
۱
راه آورد نور

۲

ر

و

ن

نخستین گام

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی از بدو تأسیس، تلاش خود را برای به کارگیری رایانه و فناوری جدید در خدمت علوم اسلامی، از جمله حدیث، متمرکز ساخته است و از جمله نخستین نرم افزارهایی که در اوائل دهه هفتاد شمسی به جامعه محققان عرضه نمود، معجم حدیثی «نور

استفاده از برنامه های نور بودند، وجهه همت مرکز بوده است که از این میان می توان به کتاب «راهنمای معجم الفاظ» که در آن زمان تدوین شد و در اختیار علاقه مندان قرار گرفت، اشاره کرد. با ارائه نرم افزارهای نور در محیط ویندوز، تهیه کتاب راهنمای مستقل برای هر نرم افزار ضروری به نظر رسید و به عرضه

این نرم افزار، فرآیندی است که از تحلیل و بررسی نظرات و پیشنهادهای پژوهشگران و محققان استفاده کننده از نرم افزار «نور الفاظ» و دیگر نرم افزارهای مرکز تحقیقات، و همچنین بهره گیری از ابتکارات متخصصان رایانه و نظرات فرهیختگان حوزه و محققان مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی به دست آمده است. «نور ۲»

در هر یک از فصول

هفت گانه سعی شده است که با بیانی مختصر و مفید تمام نکات ریز و دقیق به کارگیری امکانات متنوع و پیشرفته برنامه با استفاده از مثال های متعدد، تصاویر مرتبط و حتی نمودار به خواننده ارائه شود

۲۸ راهنمای جامع الاحادیث

دارد که علامت زدن هر کلام در سرعت راهنمای برنامه (پس از نصب) انواع جستجو تأثیر خواهد گذاشت. در صورت انتخاب سرعت بیشتر، باید به پیام ذیل این انتخاب نیز توجه نمود زیرا این گزینش فضای بیشتری را روی دیسک سخت شما طلب می کند. بنابراین، چنانچه فضای کافی در اختیار ندارید، از این قسمت چشمپوشی کنید. اگر نمی خواهید این نرم افزار را روی گردونه C یا شاخه ای که پیش فرض نصب برنامه است نصب نمایید، می توانید در قسمت «از فهرست» نام گردونه یا شاخه دیگری وارد نمایید.

پس از اتمام مراحل نصب، پنجره ای گشوده می شود که تکراری در صورت استفاده از ویندوز ۲۰۰۰ ارائه می نماید. چنانچه از ویندوز ۲۰۰۰ استفاده می کنید،

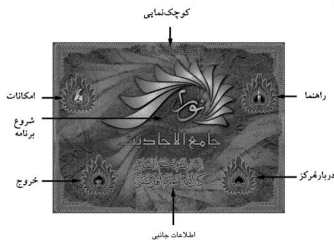

مرعب موجود در پایین این پنجره را علامت بزنید. بعد از اتمام نصب برنامه، پیام نصب موفقیت آمیز ظاهر خواهد شد.

۲۹ ورود صفحه اول به برنامه

۳- صفحه اول به برنامه

پس از آن که نصب برنامه با موفقیت انجام شد، صفحه اصلی برنامه در برابر کاربر قرار خواهد گرفت. از طریق این صفحه کاربر می تواند به محیط برنامه وارد شده و یا از امکانات جانبی برنامه استفاده کند. امکانات صفحه اصلی عبارت است از:

۳/۱- کوچک نمایی

تقه ماسوس روی آیه شریفه «بسم الله الرحمن الرحيم» پنجره برنامه را به نوار وظیفه که در پایین صفحه قرار دارد، منتقل می کند. عملکرد این قسمت مانند نماد Minimize در پنجره های ویندوز است.

راهنما

در باره مرکز

جامع الاحادیث» برنامه ای است جامع و برخوردار از ابزارهای متنوع پژوهشی، که محیطی مناسب و مطلوب را برای حدیث پژوهان فراهم آورده و دارای ابزارهای توانمندی است که سهولت و کارایی امر تحقیق را چندین برابر نموده و بسیاری از امکانات آن نیز برای اولین بار عرضه گردیده است.

هر چند «نور ۲» جامع الاحادیث» نیز دارای راهنمای فعال (Help) بود که در تمام قسمت های برنامه به یاری کاربران می شتافت، ولی به خاطر وجود قابلیت های چشمگیری که بسیاری از آنها برای نخستین بار عرضه می گردید، ضروری می نمود تا با تدوین و چاپ کتاب راهنما، کاربران با نکات و ظرایف این برنامه ارزشمند آشنا شوند و تا حد امکان زوایای

راهنمای فعال (Help) در تمام قسمت های هر برنامه اکتفا گردید.

فرآیندی نو در عرصه پژوهش

پس از «نور الفاظ» و «نور العترة»، نرم افزار «نور ۲» جامع الاحادیث» ارائه گشت که حاصل چندین سال تلاش و زحمت مرکز می باشد. می توان گفت که این نرم افزار شکل بازمینی شده و کامل دو نرم افزار پیشین است که با تصحیح و افزایش محتوا، در قالبی کاملاً جدید و به همراه امکانات گسترده روی یک لوح فشرده عرضه گردیده است.

نرم افزار حدیثی «نور ۲» جامع الاحادیث»، دارای قابلیت ها و توانمندی های فراوانی است که کاربر را در امر پژوهش و تحقیق در احادیث اسلامی یاری می رساند.

الفاظ» بود که تقریباً تمامی منابع حدیث را شامل می شد و به عنوان نسخه اول نرم افزار حدیثی نور عرضه گردید.

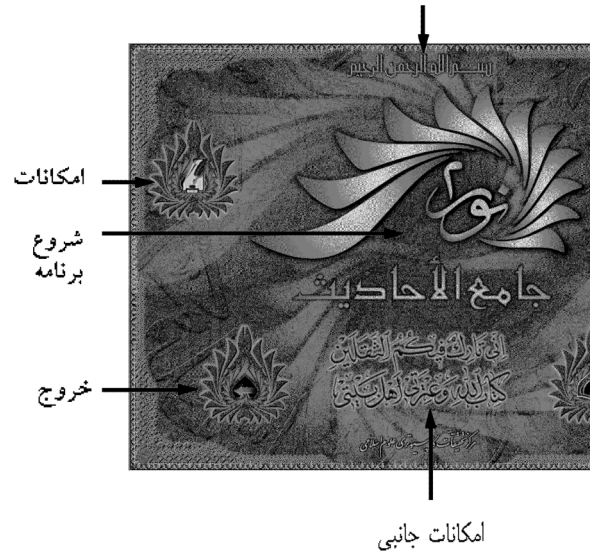
در طراحی نرم افزارهای نور، تلاش بسیاری صورت گرفته است که کاربران بتوانند به سهولت از تمامی امکانات این نرم افزارها بهره برداری کنند. از جمله با ارائه رابط کاربر برنامه ها به سه زبان: فارسی، عربی و انگلیسی و ایجاد ارتباط منطقی بین منوها، پنجره ها و سایر عناصر صفحه و نیز سازماندهی و در دسترس قرار دادن امکانات مرتبط با هم در پنجره ها و منوهای واحد، تا حد زیادی این هدف تأمین شده بود. اما با توجه به اینکه استفاده از ابزار رایانه ای در تحقیقات علوم اسلامی پدیده ای نوظهور به شمار می رفت، تهیه کتاب راهنما برای کسانی که نیازمند کمک و توجه بیشتری در

مختلف آن را دریابند؛ زیرا به دلیل بدیع بودن این ابزارها، کاربرد آنها برای بیشتر کاربران ناشناخته است و عدم آگاهی نسبت به دقایق و ظرافت‌های موجود در برنامه موجب می‌گردد که بهره‌مندی از امکانات آن برای همگان میسر نباشد. از جمله امکاناتی که در این لوح فشرده به طور جدی به کار گرفته شده، می‌توان به

همچنین چاپ بروشورها و تراکت‌های تبلیغاتی مرکز آغاز نمود و با اذعان به ضرورت تهیه چنین کتابی، این پروژه را پذیرفت و بحمدالله با طی مسیری ناهموار به تجربیات ارزشمندی دست یافت و توانست تخصص چنین کاری را در مجموعه مرکز به وجود آورد و در نهایت، «کتاب راهنمای نرم‌افزار نور ۲ - جامع

نور ۲ از ابتدای طرح و تصویب تا زمان اتمام پروژه و تکثیر و عرضه آن، بخش‌ها و اشخاص مختلفی همچون: متکفل و مدیر پروژه، مجری پروژه، بخش تحلیل و طراحی، کدنویسی، ورود اطلاعات و فرمت‌دهی، گرافیک و بخش بررسی و کنترل نهایی نرم‌افزار در روند تولید نقش مهمی را ایفا می‌کنند که در واقع، هر یک

کوچک نمایی

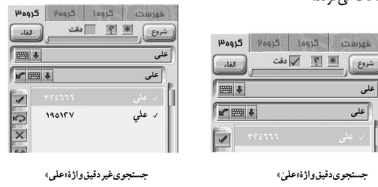

۱۰۰ راهنمای نور ۲ جامع الاحادیث

بنابراین، به هنگام درج «؟؟» علاوه بر کلمات دو حرفی، واژه‌هایی نظیر «فر» و «غز» نیز در شمار پاسخهای ارائه شده قرار می‌گیرند.

۵۳- دقت در فهرست‌سازی

غیر فعال بودن این گزینه در قسمت فهرست‌سازی، به معنای عدم دقت در جستجو و فعال بودن آن به معنای دقت است. منظور از عدم دقت این است که با نوشتن یکی از حالت‌های مختلف یک حرف، تمام حالت‌های آن جستجو خواهد شد؛ مثلاً با نوشتن حرف «ع» کلماتی که هر یک از گونه‌های «ع، ا، ع، ه» را داشته باشند، جستجو می‌شوند. همچنین، در صورت عدم دقت، انواع «ه» یک جا جستجو می‌شوند. عدم دقت، در حرف همزه هم مؤثر است و همه انواع آن را که شامل: «ا، اُ، اِ، اَ» می‌باشد جستجو خواهد کرد. در این صورت، با درج یک حالت از حرف «ی» و «ی» نیز هر دو شکل آن در جواب‌ها می‌آید. اما در صورت انتخاب گزینه «دقت»، تنها همان حالت نوشته شده از هر حرف لحاظ می‌گردد.

جستجو گروه‌های فهرست‌سازی ۱۰۱

۵۴- فهرست کلمات

پس از وارد کردن یک واژه در خط ورود و تکه روی گزینه «شروع»، کلمات مرتبط با آن واژه در این قسمت فهرست خواهند شد. بنابراین، تعداد کلمات این فهرست همیشه متغیر می‌باشد.

عدد مقابل هر کلمه، تعداد تکرار آن کلمه در کتب فعال برنامه است. در این فهرست، سمت راست هر کلمه «✓» را مشاهده می‌کنید؛ که نشانگر فعال بودن آن کلمه در فهرست است. پیش‌فرض برنامه

فعال بودن تمام کلمات در هر فهرست می‌باشد. با حرکت روی کلمات فهرست و دو بار تکه ماوس یا زدن کلید Enter روی هر کلمه، می‌توانید نشانی و متن مربوط به آن کلمه را مشاهده کنید.

قابلیتهای دیگر در این فهرست عبارتند از:

• گزینش

یک بار تکه ماوس روی این گزینه، علامت «✓» را که در کنار کلمه جاری قرار دارد برداشته و باعث می‌شود تا واژه‌ای که در فهرست به نمایش درآمده از فهرست فعال حذف شود. زدن کلید Space نیز همین عملکرد را به دنبال دارد.

فهرست کلمات جستجو شده

الاحادیث» را به کاربران عزیز تقدیم نماید. **روند تهیه کتاب راهنمای نور ۲** با توجه به اینکه تهیه کتاب راهنمای نرم‌افزار در ایران چندان مرسوم نمی‌باشد، بی‌مناسبت نیست که در این مقال، مختصری از روند تهیه و تدوین «کتاب راهنمای نرم‌افزار نور ۲ - جامع الاحادیث» بیان شود، تا چراغی فراسوی دیگر علاقه‌مندان پیمایش چنین راهی باشد.

دست‌اندرکاران تهیه نرم‌افزارها به خوبی واقف‌اند که اطلاعات مربوط به یک نرم‌افزار که در یک مؤسسه تولید می‌شود، در یک نقطه خاص متمرکز نمی‌باشد، خصوصاً نرم‌افزاری مانند نور ۲ که دارای حجم عظیمی از اطلاعات، کتب، امکانات پیشرفته نرم‌افزاری و گرافیک جذاب می‌باشد؛ به عبارت دیگر، در پروژه‌های مانند

جستجو در محدوده‌های خاص (کتاب، مؤلف، زمان و محتوا)، جستجو در پاسخ‌های جستجوی قبلی (دامنه محیطی)، فهرست‌سازی توسط علائم عمومی (؟ و *)، علامت‌گذاری، رنگی کردن، حاشیه‌نویسی و نمایه‌زنی بر متن اشاره کرد.

از این‌رو، به پیشنهاد مدیر عامل محترم مرکز، تهیه و تدوین «کتاب راهنمای نرم‌افزار نور ۲ - جامع الاحادیث» در دستور کار «دفتر تألیف و تدوین» که از مجموعه‌های معاونت اطلاع‌رسانی و بین الملل به شمار می‌رود، قرار گرفت.

دفتر تألیف و تدوین، این راه نایب‌موده با وجود عدم شناخت دقیق مشکلات و موانع، با اتکال به خداوند متعال و وجود تجربیات مختصر در انتشار «مجله ره آورد نور» و

بخشی از اطلاعات را در اختیار دارند. گفتنی است جمع‌آوری اطلاعات موردنیاز برای تهیه کتاب راهنما از بخش‌ها و افراد مختلف بسیار وقت‌گیر بوده و در برخی موارد جمع‌بندی داده‌های متناقض و یا ناقص که ناشی از تغییرات به وجود آمده در روند تولید نرم‌افزار می‌باشد، بسیار دشوار می‌نمود.

در هر حال، دست اندرکاران تدوین کتاب راهنمای نور ۲ به جمع‌آوری داده‌های مختلف از مدیر و متکفل پروژه، معاونت تحقیقات، معاونت فنی، بخش بررسی نرم‌افزار معاونت اطلاع‌رسانی و بین الملل مرکز و نیز بررسی متون و مقالات تهیه شده در مورد این نرم‌افزار، از جمله راهنمای فعال (Help) برنامه، پرداخته و در نهایت، با نصب نرم‌افزار و کار مداوم بر روی

یکی از ویژگی‌های کتاب

«راهنمای نور ۲. جامع الاحادیث»،

به کارگیری ۳۰۰ تصویر مفید از

قسمت‌های مختلف برنامه از قبیل:

پنجره‌ها، نمادها، دکمه‌ها و نتایج

عملیات انجام شده برای آشنا

ساختن کاربر با چگونگی

بهره‌مندی از امکانات مختلف

برنامه و رابط نرم‌افزار نور ۲

می‌باشد.

بخش‌های مختلف آن، داده‌های جمع‌آوری شده را به محک تجربه آورده و تکمیل کردند.^۲

نکته مهم این است که برای تهیه کتاب راهنما، ادبیات ویژه و روش خاصی نیازمند است؛ به گونه‌ای که ضمن به کارگیری جملات و عبارات کوتاه و روشن باید از واژه‌ها و کلمات مغلق و مجازگویی پرهیز نمود و مناسب با کاربرانی که با برنامه آشنایی ندارد و حتی ممکن است در استفاده از رایانه نیز مبتدی باشند، دقایق و ظرایف برنامه را با شیوه آموزشی و گام به گام ارائه کرد.

ساختار اصلی کتاب از یک دیباچه که شامل: پیشگفتار، ویژگی‌های برنامه نور ۲، پیشینه برنامه، مشخصات کلی و ویژگی‌های فنی برنامه همراه با راهنمای اصطلاحات رایانه‌ای کتاب می‌باشد، و نیز از هفت فصل مستقل تشکیل شده است که این هفت فصل عبارت‌اند از: نصب و ورود، نمایش، جستجو، آیات، لغت‌نامه، امکانات عمومی و اطلاعات جانبی به همراه بخش ضمایم که شامل جدول کلیدهای میان‌بر برنامه، فهرست الفبایی کتب و فهرست موضوعی کتاب‌های برنامه می‌باشد.

در هر یک از فصول هفت‌گانه سعی شده است که با بیانی مختصر و مفید تمام نکات ریز و دقایق به کارگیری امکانات متنوع و

پیشرفته برنامه با استفاده از مثال‌های متعدد، تصاویر مرتبط و حتی نمودار به خواننده ارائه شود.

پس از تهیه متن اولیه کتاب، مراحل حروف‌چینی، ویراستاری و صفحه‌آرایی کتاب آغاز گردید. یکی از مشکلاتی که در هنگام ویراستاری متن اولیه بروز نمود، جایگزینی واژه‌های معادل فارسی به جای لغات و اصطلاحات خارجی استفاده شده در کتاب بود، خاصه اینکه با رشد سریع کاربرد رایانه در ایران هنوز برای بسیاری از لغات و اصطلاحات این حوزه، معادل مناسب و فراگیری در ادبیات رایانه‌ای وجود ندارد و این مسئله دستخوش سلیقه‌های مختلفی می‌باشد؛ چنان که در متن اولیه که بخش‌های مختلف آن به وسیله افراد گوناگونی نگارش و یا اصلاح شده بود، برای یک واژه خارجی چندین معادل به کار رفته بود و این موضوع ایجاب می‌نمود تا امر یکسان‌سازی در مورد همه آنها انجام شود. به همین دلیل، در ابتدای کتاب جدولی از اصطلاحات رایانه‌ای به کار رفته در کتاب برای راهنمایی خوانندگان ارائه شده است. با توجه به حساسیت و عنایتی که به اتقان و انسجام متن کتاب داشتیم، متن نهایی سه مرتبه تصحیح و مقابله شد و سعی بسیاری صورت گرفت تا از نظر ادبی از کمترین اشتباه و غلط برخوردار باشد.

یکی از ویژگی‌های کتاب «راهنمای نور ۲. جامع الاحادیث»، به کارگیری تصاویر مفید از قسمت‌های مختلف برنامه از قبیل: پنجره‌ها، نمادها، دکمه‌ها و نتایج عملیات انجام شده برای آشنا ساختن کاربر با چگونگی بهره‌مندی از امکانات مختلف برنامه و رابط نرم‌افزار نور ۲ می‌باشد. این مهم با ضبط بیش از ۳۰۰ تصویر مورد نیاز در هنگام بررسی نرم‌افزار توسط دست‌اندرکاران تهیه کتاب صورت گرفت که این تصاویر نقش بسزایی در تفهیم مطالب کتاب ایفا می‌کنند.

از آنجا که تصاویر اصلی رابط کاربر (Interface) برنامه نور ۲ با توجه به استاندارد صفحه نمایش (۸۰۰×۶۰۰) پیکسلی با دقت ۷۲ DPI طراحی شده بود و دقت مناسب برای امر چاپ ۳۰۰ DPI می‌باشد، تصاویر تهیه شده از نرم‌افزار، توسط طراحان گروه گرافیک معاونت فنی به دقت ۳۰۰ DPI تبدیل شدند تا از کیفیت مناسبی در هنگام چاپ برخوردار باشند.

با توجه به اینکه حدود ۳۰۰ تصویر بزرگ و کوچک و در ابعاد متفاوت در این کتاب استفاده گردید و لازم بود تصویر مرتبط با هر موضوع در کنار متن مربوطه قرار داده شود و از سویی، برخی از تصاویر نیز بسیار شبیه هم بود و امکان اشتباه در درج آنها وجود داشت، صفحه‌آرایی کتاب نیز از دیگر مراحل دشوار و دقیق به شمار می‌رفت و همین دشواری در هنگام مونتاژ متن و تصویر در لیتوگرافی و تهیه فیلم و زینگ چاپ نیز خود را نشان داد، ولی به لطف الهی و همت همکاران، این مراحل به شکل مطلوبی به انجام رسید.

پس از پایان یافتن مراحل یاد شده، کتاب «راهنمای نرم‌افزار نور ۲. جامع الاحادیث» به زیور طبع آراسته گشت و حاصل تلاش چندین ماهه همکاران بخش‌های مختلف مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی جهت ارائه به علاقه‌مندان این نرم‌افزار به ثمر رسید.^۲

البته تمامی دست‌اندرکاران تهیه این کتاب اذعان دارند که حاصل تلاش‌هایشان عاری از کاستی و نقص نیست. ولی تجربیات ارزشمندی که در روند ارائه این اثر به دست آمد، قطعاً در تهیه کتاب راهنمای سایر نرم‌افزارهای نور مفید خواهد بود.

در گام بعدی، دفتر تألیف و تدوین در نظر دارد علاوه بر تهیه کتاب راهنما برای سایر نرم‌افزارهای مهم و جدید مرکز، لوح فشرده برنامه آموزشی این نرم‌افزارها را نیز به صورت چند رسانه‌ای تهیه و عرضه کند تا از این طریق یادگیری این نرم‌افزارها برای کاربران آسان‌تر شود.

از نظرات، راهنمایی‌ها و بذل توجه همه خوانندگان این کتاب و کاربران نرم‌افزار نور ۲ استقبال می‌نماییم و امید داریم که این تلاش ناچیز مورد رضایت پرورگار متعال قرار گیرد.

پی‌نوشت‌ها

۱. در این میان، همکاری جناب مهندس مینایی که با ارائه اطلاعات سودمند و نگارش مقالات پر محتوا ما را یاری نمودند، جای تقدیر بسیار دارد.
۲. با توجه به اینکه معمولاً اطلاعات ارائه شده در راهنمای برنامه (help)، بسیار خلاصه و فاقد انسجام مورد نیاز یک کتاب است، بررسی کامل نرم‌افزار و بازنویسی متن کتاب راهنما با شیوه جدید ضروری می‌نمود.
۳. البته جنبه و طلق ویژه‌ای نیز برای بسته‌بندی مجموعه CD و کتاب راهنمای نرم‌افزار نور ۲ طراحی و تولید گشته است که به همراه نرم‌افزار در اختیار خریداران قرار می‌گیرد.